

ZAPAL ZNICZ PAMIĘCI 22 X 2017

IX EDYCJA AKCJI SPOŁECZNEJ „ZAPAL ZNICZ PAMIĘCI”

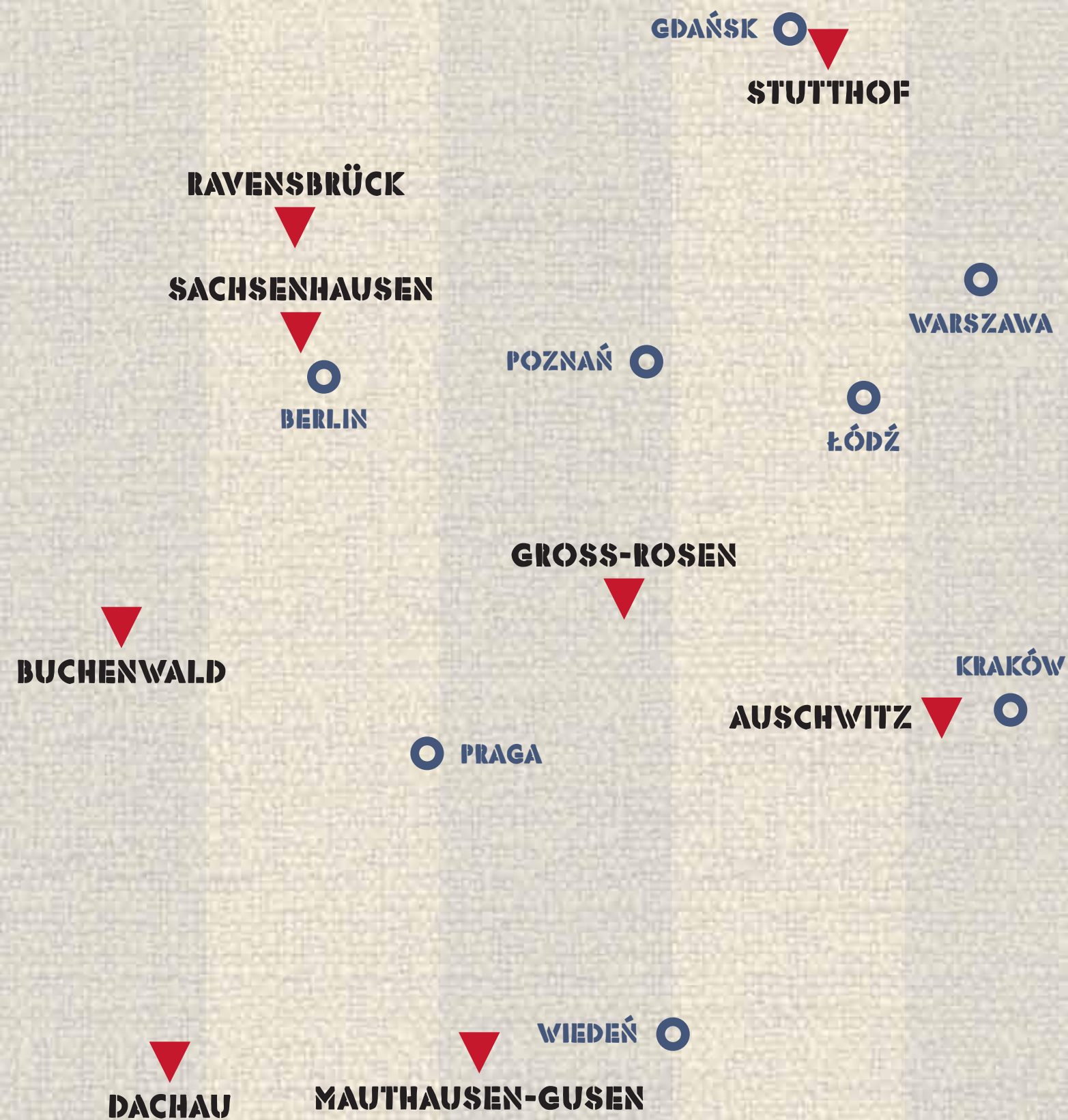
Od pierwszego dnia agresji niemieckiej w 1939 roku terror i egzekucje były codziennym doświadczeniem Polaków w Wielkopolsce, na Pomorzu, Kujawach, Śląsku i ziemi łódzkiej. Niemcy wprowadzili tu znacznie większe represje niż na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Tylko do końca 1939 roku na Kresach zachodnich Rzeczypospolitej zamordowali 40 tysięcy osób, przedstawicieli polskich elit, a głód, terror i eksterminacja stały się przez kolejne lata codziennym doświadczeniem mieszkańców tych ziem. W tym roku przypominamy obozy koncentracyjne, m.in. KL Mauthausen-Gusen, KL Stutthof, KL Auschwitz, w których w ramach „akcji prewencyjnej” w latach

1939/1940 osadzono przedstawicieli polskiej inteligencji, a tysiące z nich straciło w nich życie. W niedzielę 22 października w południe przywołaj postaci bohaterów z dawnych ziem wcielonych do III Rzeszy. Przypomnij ich zasługi. Zapal znicz w miejscach, gdzie ginęli oraz prześlij zdjęcie na stronę internetową na adres: znicz@dzieje.pl oraz znicz@radiopoznan.fm.

„Zapal znicz pamięci” to wspólna akcja pięciu radiowych rozgłośni regionalnych i pionów edukacyjnych IPN. Partnerem akcji jest portal dzieje.pl.

Patronat honorowy nad akcją objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda.

**WYBRANE NIEMIECKIE NAZISTOWSKIE
OBOZY KONCENTRACYJNE — MIEJSCA
KAŻNI PRZEDSTAWICIELI POLSKICH
ELIT ARESZTOWANYCH W RAMACH TZW.
„INTELLIGENZAKTION”**

A high-contrast, black and white close-up portrait of a man's face, looking slightly to the right. The image has a grainy, historical quality. In the top left corner, there is a dark blue rectangular box containing the word "GDĄŃSK" in white, bold, sans-serif capital letters. In the bottom left corner, the text "bł. ks. Franciszek Rogaczewski" is written in a smaller, white, sans-serif font.

GDĄŃSK

bł. ks. Franciszek Rogaczewski

GDAŃSK STUTTHOF

BŁ. KS. FRANCISZEK ROGACZEWSKI (1892–1940)

Działacz polski w Wolnym Mieście Gdańsku. Członek zarządu i wiceprezes Macierzy Szkolnej. Proboszcz w parafii pw. Chrystusa Króla w Gdańsku – jednego z najważniejszych ośrodków życia religijnego i społecznego gdańskiej Polonii. Kapelan kolejarzy i pracowników Poczty Polskiej w Wolnym Mieście Gdańsku. Aresztowany 1 września 1939 r. Rozstrzelany 11 stycznia 1940 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Stutthof.

„Przed barakiem oficer SS wygłosił krótkie zdanie: PRZYBYLIŚCIE DO OBOZU KONCENTRACYJNEGO MAUTHAUSEN, Z KTÓREGO JEDYNE WYJŚCIE JEST PRZEZ KOMIN KREMATORIUM. [...] Musieliśmy stać na przenikliwym zimnie i czekać, aż zostaniemy zawołani do baraku. Gdy przyszła na mnie kolej, obsługujący nowo przybyłych więźniów kazał rozebrać się do naga. Potem ogolono mi głowę ze wszystkich włosów. Następnie dostałem się pod prysznic. Zrobiono mi fotografię twarzy, a wszystkie znaki szczególne na ciele zostały odnotowane. Po tych formalnościach otrzymałem mój numer tożsamości – 8062, ostemplowany na dwóch kawałkach materiału, a ponadto – dwa czerwone, trójkątne kawałki materiału z literą P. [...] Wielka litera »P« na tle czerwonego trójkąta oznaczała więźniów politycznych [...]”.

[Wiktor Kielich, *Schodami śmierci*, Warszawa 2011]

BYDGOSZCZ

Józef Bednarz

JÓZEF BEDNARZ (1879–1939) — „POMORSKI KORCZAK”

Specjalizował się w psychiatrii klinicznej i sądowej. Leczył osoby psychicznie chore, pracował w szpitalach w Tworkach i Kulparkowie. W 1932 roku został dyrektorem Zakładu Psychiatrycznego w Świeciu (jednego z najstarszych w Polsce). Do wybuchu drugiej wojny światowej przeprowadzał modernizację szpitala, a także angażował się w działalność Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego.

Po zajęciu Świecia przez Niemców w dniu 3 września 1939 roku nastąpił dramatyczny okres dla dyrektora i pacjentów szpitala. Dr Bednarz odmówił opuszczenia chorych. Sam będąc pod kontrolą

Niemców, starał się uratować jak największą liczbę pacjentów. Został osadzony w areszcie domowym, z którego przy pomocy przyjaciół mógł uciec, ale ponownie tego nie uczynił. Dr Bednarz został wywieziony w jednym z transportów i zamordowany wraz ze swoimi pacjentami najprawdopodobniej w Mniszku w październiku 1939 roku w ramach tzw. „śmierci z łaski”, czyli dekretu Hitlera o likwidacji umysłowo chorych w Rzeszy i na terenach zdobywanych przez Wehrmacht. Był jednym z pierwszych polskich psychiatrów zamordowanych przez Niemców w 1939 roku.

„W początkowej fazie KL Gusen był budowany specjalnie z myślą o polskiej inteligencji z terenów okupowanych. Mówiono o nich »przeklęci Polacy«. Później, w miarę zwiększania zapotrzebowania na siłę roboczą i zastępowania zmarłych nowymi więźniami, obóz był systematycznie powiększany. Do Gusen byli masowo przywożeni Żydzi z Polski i z innych krajów. Polscy Żydzi byli znacznie gorzej traktowani od rdzennych Polaków, ale także od Żydów z innych krajów. [...] Bez żadnej pomocy lekarskiej i bez wolnych dni, nie wytrzymywali ciężkiej pracy. Byli bestialsko katowani, aż padali trupem”. [Wiktor Kielich, *Schodami śmierci*, Warszawa 2011]

Od urodzenia związany z Łodzią. Od marca 1919 r. urzędnik w łódzkim magistracie. W 1920 walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Po demobilizacji powraca do pracy w administracji miejskiej i zajmuje się sprawami finansowymi oraz podatkowymi. W 1930 r. mianowany sekwestorem Wydziału Podatkowego Zarządu Miasta Łodzi. Od 1927 r. sekretarz I Gniazda Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Łodzi. W 1930 r. poślubił Janinę Wojciechowską. Do wybuchu wojny wychowywali dwójkę dzieci: Annę (po mężu Cieślak) i Tadeusza. 8 lub 9 listopada 1939 r. Krzemiński został zatrzymany w pracy przez funkcjonariuszy gestapo i przewieziony do ich siedziby w pożydowskiej

WŁADYSŁAW KRZEMIŃSKI (1901–1939)

szkole przy al. Anstadta 7. Stamtąd prawdopodobnie trafił do nowo powstałego obozu przejściowego w fabryce Michała Glazera na Radogoszczu przy ul. Krakowskiej 55 (obecnie ul. Liściasta 17) w Łodzi. Stąd 12 listopada 1939 r. został wywieziony na miejsce straceń na poligonie wojskowym Łódź-Brus. Wiosną 2008 r. podczas prac archeologicznych na byłym poligonie wojskowym Łódź-Brus natrafiono na szczątki ofiar „Intelligenzaktion” i w jednym z dołów ekshumowano 40 szkieletów męskich. Wśród nich były szczątki Krzemińskiego, którego syn zidentyfikował po obrączce z inicjałami J.K. 10/VIII 1930 r. Przy szkielecie znaleziono również skórzany portfel z herbem Łodzi i inicjałami K.W.

A black and white close-up portrait of a man with short, dark hair, looking slightly to the left. The lighting is soft, highlighting his facial features. In the top left corner, there is a dark blue rectangular box containing the word 'POZNAŃ' in white, bold, sans-serif capital letters. The letter 'Ń' has a small white square above it, resembling a typographic accent or a logo element.

POZNAŃ

Marian Wiewiórkowski

MARIAN WIEWIÓRKOWSKI (1910–1941)

Już jako uczeń Szkoły Handlowej w Kaliszu był członkiem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Od 1937 r. naczelnik poczty w Opatówku koło Kalisza, działacz „Związku Strzeleckiego”. Ożenił się z Marianną Semperską, miał dwoje dzieci. Po wkroczeniu Niemców we wrześniu 1939 r. znalazł się na liście osób, które w okresie międzywojennym bardzo aktywnie działały w licznych organizacjach społecznych i kulturalnych oraz organizowały akcje na rzecz wzmocnienia obronności kraju. Adnotacja o nim brzmiała: „Marian Wie-

wiórkowski – urzędnik – choć politycznie nie jest aktywny, był członkiem ówczesnej partii rządowej. Przez swój udział w tajnych zebraniach polskiej ludności musi być uznany za politycznie podejrzanego i niebezpiecznego”. Aresztowany 15 kwietnia 1940 roku wraz ze swoim stryjecznym bratem Aleksandrem Wiewiórkowskim i szwagrem Zygmuntem Gadzinowskim. Osadzony w KL Dachau, następnie w KL Gusen, gdzie nadano mu numer 4769. Marian Wiewiórkowski zginął 6 kwietnia 1941 roku w kamieniołomach granitu.

Gusen

**Konzentrationslager ~~Mauthausen~~
Oberdonau**

Folgende Anordnungen sind beim Schriftverkehr mit Gefangenen zu beachten:

1.) Jeder Schutzhaftgefangene darf im Monat zwei Briefe oder zwei Karten von seinen Angehörigen empfangen und an sie absenden. Die Briefe an die Gefangenen müssen gut lesbar mit Tinte geschrieben sein und dürfen nur 15 Zeilen auf einer Seite enthalten. Gestattet ist nur ein Briefbogen normaler Größe. Briefumschläge müssen ungefütert sein. In einem Briefe dürfen nur 5 Briefmarken à 12 Pfg. beigelegt werden. Alles andere ist verboten und unterliegt der Beschlagnahme. Postkarten haben 10 Zeilen. Lichtbilder dürfen als Postkarten nicht verwendet werden.

2.) Geldsendungen sind gestattet, doch ist dabei genau Name und Vorname, Geburtsdatum, Häftlingsblock und Stube anzugeben.

3.) Zeitungen sind gestattet, dürfen aber nur durch die Poststelle des K.L. Mauthausen bestellt werden.

4.) Pakete dürfen nicht geschickt werden, da die Gefangenen im Lager alles kaufen können.

Absender:

Meine Anschrift:

Name: *Wiewiórkowski Marian*geboren am: *7. 8. 13. 4269*Block *8*Stube *B*

Gusen p. St. Georgen
Mauthausen, den

a. d. J. 9. 30. III - 41

Liebe Frau u. Mutter!

Brief u. Gelde!

WIEDEŃ

MAUTHAUSEN-GUSEN

Obóz koncentracyjny Gusen powstał w grudniu 1939 roku jako filia położonego kilka kilometrów dalej obozu KL Mauthausen. Na budowę obozu w okolicach Mauthausen i Gusen zdecydowano się ze względu na pobliskie kamieniołomy granitu. Na początku jego istnienia więźniowie musieli pracować w kamieniołomach. Później w coraz większym stopniu zmuszani byli do pracy w przemyśle zbrojeniowym. Do samego tylko podoboju Gusen deportowano około 71 tys. ludzi z całej Europy. Około 36 tys. zostało tam zamordowanych. Największymi grupami narodowościowymi w obozie byli Polacy i obywatele Związku Sowieckiego.

„Przed wojną Gusen było szeroko znanym zagłębieniem rzemiosła kamieniarskiego. Mieszkało tam bardzo wielu austriackich kamieniarzy [...]. Dzisiaj w kamieniołomach roilo się od raczej nietypowych robotników – więźniów z Gusen. Byli pośród nich profesorowie, duchowni, lekarze, nauczyciele, ludzie z wyższych sfer społecznych. Większość z tych wykształconych ludzi uważana była przez władze za niepożądanych dla narodu niemieckiego. Mogli jednak być wykorzystani jako niewolnicza, darmowa siła robocza. Pracami przy obróbce kamienia kierowali miejscowi fachowcy. Byli oni zatrudnieni na stanowiskach kierowniczych, nadzorowali prace kamieniarskie, lecz nie mieli udziału w dochodach z całego biznesu”. [Wiktor Kielich, *Schodami śmierci*, Warszawa 2011]

KATOWICE

Nikodem Renc na czele grupy prowadzonej przez freikorzystów 4 września 1939 r.

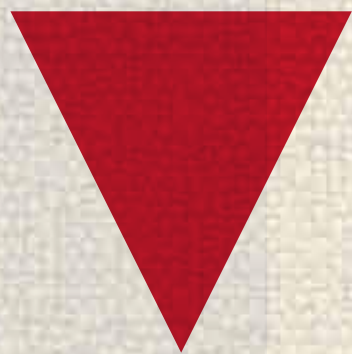
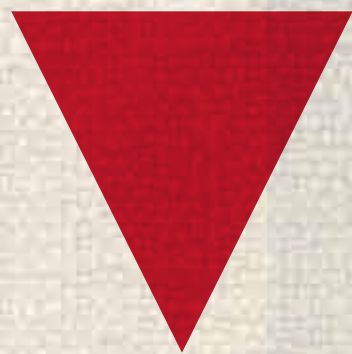
NIKODEM JAN RENC (1888–1939)

Pochodził z górnośląskiej rodziny osiadłej z powodów ekonomicznych na terenie Zagłębia Dąbrowskiego. Wraz z żoną Jadwigą (z domu Ferda) aktywny organizator polskich struktur powstańczych, uczestnik II i III powstania śląskiego. W 1920 roku uczestnik walk obronnych w Królewskiej Hucie. Po 1922 roku osiadł wraz z rodziną w Katowicach. Z zawodu górnik, w okresie międzywojennym dzierżawca „Restauracji Dworcowej” w Katowicach i właściciel firmy transportowej. Wieloletni radny miasta Katowice, ławnik sądowy i prezes terenowej grupy „Karbowa” Związku Powstańców Śląskich w Katowicach. W ostatnich dniach sierpnia 1939 roku był odpowiedzialny za tworzenie i uzbrojenie para-

militarnych oddziałów samoobrony powstańczej, tworzonej w celu obrony miasta Katowice, dowódca oddziału powstańczego wysłanego w rejon Parku Kościuszki. Zadenuncjowany jako powstaniec i uczestnik organizowanej obrony, aresztowany 4 września wraz z synem Józefem (ur. 1914 r.) przez freikorzystów w swoim mieszkaniu. Tego samego dnia zostali oni rozstrzelani z kilkoma działaczami polskimi i uczestnikami obrony Katowic w podwórzu restauracji popularnie zwanej „Sacherką” przy ul. Zamkowej (siedziba tymczasowa Freikorpsu) w Katowicach. Łącznie rozstrzelano w tym dniu około 80 osób. Według świadków Renc został pochowany na cmentarzu w Panewnikach.

Współczesne zdjęcie obozu w Mauthausen

Teksty merytoryczne i wybór źródeł

dr Agnieszka Łuczak
Ewelina Małachowska
Artur Ossowski
Daniel Sieczkowski
Mirosław Sprenger

Projekt graficzny

Teodor Jeske-Choiński / gniazdo.pl

PREZYDENT.PL

Patronat Honorowy Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

